

Lekce z manipulace a servility

CO NEZAVÁLY

Miroslav
Belica

PÍSKY

Tomáš
Belica

MEZOPOTÁMIE

Češi a Irák 1990–2010

**Co nezavály
písky
Mezopotámie**

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Alí At-Tádžir: Tiamat

Ve starobabylónské mytologii byla Tiamat prabohyní slaných vod. Podle eposu Enúma Eliš zabitím Tiamaty začíná kosmogonie. Z jejího mrtvého těla vznikají nebesa a země, z jejích slin je stvořen sníh a led, z žader pohoří, z jejích očí Eufkrat a Tigris a země mezi nimi – Mezopotámie.

Miroslav Belica

Tomáš Belica

**Co nezavály
písky
Mezopotámie**

**Lekce z manipulace a servility
(Češi a Irák 1990–2010)**

NAKLADATELSTVÍ EPOCHA

Copyright © Miroslav Belica, Tomáš Belica, 2011
Cover © Karel Kárász, 2011
Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2011
ISBN 978-80-7425-057-6

OBSAH

Místo úvodu – Proč vznikla tahle knížka a proč jsme ji napsali právě my dva.....	9
I. První válka aliance v Zálivu	13
Před vpádem do Kuvajtu.....	14
Praha rozvažuje.....	20
Proti klientovi	25
Čtyřicet dnů bombardování, sto hodin osvobození a zjištění našich chemiků	30
První stíny amerického vítězství.	39
II. Po válce: Kuvajt osvobozen a sankce přitvrzeny	45
Irák po bitvě.	46
Praha.	48
Kuvajt po bitvě	52
Očekávání a realita.....	55
Matka všech rezolucí	57
Naše čisté ruce.	61
Nakročení k Bagdádu.	65
III. Saddám Husajn.	67
Britská škola.	68
Američtí sponzoři.	72
Prezidentem Iráku	79
Pragmatické sovětské spojení.	81
Neřešitelný propletenec	86

Střídání rolí – kruh se uzavřel.	87
Soukromý život.	88
IV. 1991–1992: přitažení vodítka.	91
Strážci Zálivu.	92
Matka všech rezolucí v akci – UNSCOM se představuje	94
Komfort Kurdům a <i>Jižní hlídka</i> šíitům.	101
Skrytá agenda.	104
Bye, bye Bush senior.	107
V. Dvě mocné ženy ve Washingtonu.	109
Muž mnoha tváří.	111
Vyšlechtění Ocelové magnolie.	114
Musíme si pomáhat.	117
VI. S novou písni po starých stezkách.	123
Ve starých kolejích.	124
Dvojí zadržování.	127
Vazbová dohoda s Irákem a její hrobníci.	130
Zmírnění sankcí na spadnutí.	134
Rodinná krize a Ekeusova profesionalita.	138
VII. Ropa za potraviny; půl milionu dětí za sankce proti Saddámovi.	145
Náplast přilepená s naší pomocí.	147
Činitelé OSN podávají demisi.	155
Milující matka humanistka.	157
VIII. O čem memoáry české rodačky nehovoří.	163
Irácký Kurdistan jako centrum aktivit CIA a exilu na svržení režimu.	164
Tři velká fiaska.	172
Hra na kočku a myš.	176

IX.	Nepostradatelný národ odzbrojuje Irák a Clinton s ministryní zahraničí pohřbívají UNSCOM	183
	Sankce zůstanou v platnosti, dokud nebude Saddám odstraněn	184
	Butler nastupuje	185
	Hřmění v poušti se odkládá	187
	Butler spouští operaci <i>Pouštní liška</i>	199
	Rezoluce 1284 a UNMOVIC.	205
X.	Syndrom ze Zálivu – dvě stě tisíc postižených veteránů, kteří nemuseli onemocnět.	209
	Znesvěcení Schwarzkopfova odkazu	210
	Znovu k měřením našich chemiků	212
	Co byste měli a neměli vědět o ochuzeném uranu.	219
	Časovaná bomba Campu Dohá	222
XI.	Osvobození Iráku uzákoněno.	227
	Kdo vehnal Ameriku do války	228
	O podnikavém PNAC	229
	Americké rádio, kam s ním?	235
	První problémový irácký konzul	244
	Stíny Džábira Sálima a české rodačky	248
XII.	11. září jako začátek neodvratné války proti Iráku	257
	Nové americké století začíná.	258
	Pět minut celosvětové pozornosti.	263
	Druhý problémový irácký konzul.	266
	Daňoví poplatníci mají právo vědět, jak je chrání jejich kontrarozvědka	269
XIII.	Odpočítávání času	273
	Rozhodnutí padlo.	274
	Kdo manipuloval.	275

Přetahování o Prahu	277
Česká chytrá horákyňe	284
Intermezzo	290
Saddámovo přemítání	291
XIV. Pád a „obnova“ Iráku– tvrdá slitina byznysu,	
kýče a pokrytectví	293
Začátek druhé války Bushů a naše první stafáž	294
Všichni Češi nejsou stejní	296
Válka očima českých novinářů – čtení mezi řádky	299
Vyslanci západní civilizace – stafáž podruhé	301
Od okupace de facto k okupaci s uznáním Rady bezpečnosti	305
Správcové Iráku – stafáž potřetí	307
Naši hrdinové	314
Z e-mailů od bývalých iráckých spolužáků	320
Epilog – Nový úsvit?	323
Chronologie	332
Seznam zkratk	336
Použitá literatura	338

MÍSTO ÚVODU

Proč vznikla tahle knížka a proč jsme ji napsali právě my dva...

Mirek: Ve čtyřech cizích zemích na třech kontinentech jsem prožil více jak dvacet let. Poslední z těchto zemí byl Irák, země mezi Eufratem a Tigridem, která dala naší civilizaci první písmo a první zákoník. Tato země a její lidé ovšem drží ještě jedno prvenství, smutné prvenství. Tak mi to alespoň denně připadalo během mého čtyřletého pobytu v ní, kdy mi české ministerstvo zahraničí platilo za to, abych objektivně referoval o tom, co se v Iráku děje, a abych pomáhal uplatnění našich hospodářských zájmů. Zdálo se mi tehdy, že Irák, země s mimořádně tragickým osudem, musí být stížena jakousi zlověstnou kletbou. Žádný národ neprošel na přelomu 20. a 21. století takovým martyriem jako Iráčané. Ohromné demografické změny – milion, možná dva miliony zbytečně mrtvých, třetina národa na útěku, návrat bohaté ropné země do téměř předindustriální éry, permanentní chaos. To je bilance posledních tří desetiletí v životě Iráku. Byl viníkem skutečně jen jeden despota?

Ačkoli nás od země mezi dvěma velkými řekami dělí tisíce kilometrů, Irák a bývalé Československo, oba státní celky vzniklé v systému dohodového uspořádání po první světové válce, měly k sobě určitým způsobem blízko. Vždy měly o sobě určité povědomí. Porcelánové podnosy na čaj z Československa s portrétem prvního iráckého krále Fajsala patřily k módním hitům lepších iráckých rodin v období mezi dvěma světovými válkami. Ať už v moderním Iráku převládaly nejrůznější velmocenské vlivy, Češi a Slováci – lékaři, obchodníci, montéři – byli vždy v Iráku více než proporcionálně přítomni. Československo si v Iráku po svržení probritské monarchie v roce 1958 a dávno před příchodem Saddáma Husajna k moci vybudovalo doslova privilegované postavení. „Tšíkí“ – Čech,

český se pro obyčejné lidi v Iráku stalo symbolem technické vyspělosti, solidnosti, výhodného partnerství a vzájemného respektu. Nic na tom nezměnil ani fenomén Saddáma Husajna, kterého si, společně a na přeskáčku, pěstovaly Spojené státy a Sovětský svaz.

Dnes naše země neznamená v Iráku téměř nic. Snad žádná země neznamenala za půl století existence hospodářských styků s Irákem takový propad jako Česká republika. A to nehledě na to, či možná právě proto, že se Česko – v Evropě po Británii bezesporu nejaktivněji – zapojilo do iráckého projektu amerických elit na ovládnutí této ropné země. Snad právě vzhledem k tak silné angažovanosti našeho establishmentu na americkém projektu, který zcela ztroskotal, pokud jde o veřejně deklarované cíle, nenašli naši politici, takzvaný seriózní tisk či příslušná pracoviště do dnešního dne odvahu alespoň k takové reflexi, která už proběhla či probíhá v USA, Velké Británii a v dalších zemích.

Rozhodli jsme se proto s Tomášem učinit v tomto směru první krok. Oprášíť fakta, která možná měly zavát písky zapomnění. Tato knížka, shrnující dvacetileté zkušenosti Čechů s Irákem, by měla připomenout roli, kterou také Češi a čeští rodáci vědomě či nevědomě sehrávali při utváření nezáviděníhodného osudu Iráčanů v posledním dvacetiletí. Zároveň jsme chtěli dát možnost nahlédnout pod pokličku toho, jak se Iráčanům žilo v posledních letech režimu Saddáma Husajna.

Ti, kteří by dali přednost zapomnění, protože buď vlastním neumětelstvím, či záměrným posluhováním Velkému bratrovi namísto řádné služby vlastní zemi promarnili potenciál, který jsme v Iráku měli, možná budou tuto knížku obviňovat z antiamerikanismu, levičáctví, revizionismu, antisemitismu, bolševictví atd. Nebudou jí ale moci upřít faktografickou přesnost a ani ji vyloučit z širší diskuse, která již léta svobodně probíhá především na západ od nás. Věříme, že většina čtenářů, která má zájem vyjít za hranice zjednodušené prezentace takzvaných médií hlavního proudu, tuto publikaci uvítá.

Tomáš: V Iráku jsem prožil pětinu svého dosavadního života. Díky povolání svého otce, který působil v diplomatických službách, jsem přivykl harcování po světě, ale Bagdád, kde jsem žil mezi svým patnáctým a jedenadvacátým rokem, byl přeci jen něco jiného. Nejenom proto, že

jsem zde nabíral své první zkušenosti – první sklenka alkoholu, první děvčata, první opravdová bitka. Na to se nezapomíná. Ale také první lekce samostatnosti, když jsem po skončení otcova služebního přidělení zůstal v Iráku jako student na Bagdádské univerzitě sám. Irák byl totiž koncem devadesátých let a začátkem nového tisíciletí sám o sobě zcela mimořádným místem. Žádný z mých známých doma nezažil bombardování. Svištění tomahawku nad hlavou, křídlaté rakety viditelné pouhým okem, která nečekaně mění směr. Nebo kdo si dokáže představit zcela opuštěné archeologické lokality v Uruku, Kiši, Uru, Ninive, místa, kde se zrodila civilizace a kde jste v té době nespátřili jediného návštěvníka. Sotva kde jinde na světě jste také viděli takovou bezmocnost, odevzdanost lidí, prakticky celého národa, jejichž vůle, názory, přání neznamenají vůbec nic. Sám jsem zde podobnou bezmoc zažil na vlastní kůži, i když v relativně zcela podružné záležitosti. Nechtěl jsem, ale musel jsem zanechat studií v Bagdádu. Vlastně jsem teoreticky možnost volby měl. Mohl jsem zůstat na místě spolu s Iráčany, kteří sami neměli kam jít, a očekávat americké tanky. A věřit, že se mi nic nestane. Raději jsem se ale včas vrátil do Prahy a čekal, až se situace stabilizuje. Doufal jsem, že budu moci studia v Bagdádu dokončit. Místem k životu, trochu normálnímu životu, se ale Bagdád do dnešního dne nestal. A nejenom pro mě.

Za léta prožitá v Iráku jsem vedle spolužáků poznal spoustu dalších lidí a lidiček z různých společenských vrstev, různého vyznání, bohatství, váženosti, důstojnosti, stáří, stupně přátelskosti, agresivity, inteligence. Jazyk nebyl nepřekonatelnou překážkou. Mezi Iráčany jsem našel i některé skutečné přátele. Mnozí z nich už dnes ve své zemi nežijí a někteří už nežijí vůbec. S některými kolegy jsem nadále ve styku, přirozeně prostřednictvím internetu. Mátožení nešťastných lidí v té nešťastné zemi tak sleduji nepřetržitě patnáct let. A přestože o životě v Iráku „tehdy“ i dnes, o životě obyčejných Iráčanů toho vím jako málokdo u nás, stále nenacházím jednoznačnou odpověď, čím si Iráčané zasloužili takový osud. A protože pro většinu kolegů novinářů není osud „osvobozených“ Iráčanů už dávno aktuálním tématem, pokusili jsme se na to my dva odpovědět.

Autoři

I. PRVNÍ VÁLKA ALIANCE V ZÁLIVU

Před vpádem do Kuvajtu, Praha rozvažuje,
Proti klientovi, Čtyřicet dnů bombardování,
sto hodin osvobozování a zjištění našich chemiků,
První stíny amerického vítězství

*„Bylo to téměř jako hojivý proces na ránu,
která byla otevřená tak dlouhou dobu...“*

Ministr obrany USA Dick Cheney v srpnu 1991
o katarzi, kterou při překonání traumatu
z porážky ve vietnamské válce přinesla
Spojeným státům válka v Zálivu

Před vpádem do Kuvajtu

Krátce po ukončení irácko-iránského konfliktu (1980–1988) napadl 2. srpna 1990 Irák sousední Kuvajt. Svět tím byl zaskočen, i když zprvu tomuto vpádu nevěnoval náležitou pozornost. Západ i Východ stále ještě žily v euforii z pádu železné opony a komunistických režimů ve východní Evropě, z překonání bipolarity. Říše zla, jak Sovětský svaz označil americký prezident Reagan, se postupně rozpadala před očima. V Československu se toho léta po čtyřech desetiletích konaly první svobodné volby...

A jakoby poslední relikv historicky právě překonané doby, režimů s monopolem jedné politické strany, se náhle se vši brutalitou na scéně vynořuje vývojem ve světě nepoučený Saddám Husajn, klient a ještě nedávno chránělec obou tehdejších supervelmocí. Tento až do poslední doby klíčový spojenec předchozích republikánských administrativ USA v boji proti Chomejního islámské revoluci se pak počínaje vpádem do Kuvajtu na další dlouhá léta stane ideálním nepřitelem, na jehož účet bude možno připsat cokoli.

Předchozí osmileté válčení s Íránem vyšlo Irák draho. Spolykalo rozpočtový přebytek ve výši 39 miliard dolarů a skončilo padesátimiliardovým dluhem. V téměř milionové irácké armádě, která se vrátila z fronty, se projevoval neklid. Vojáci snili o zajištěném životě a prosperitě, jaké pamtovali z doby před válkou, zatímco po demobilizaci je většinou čekala jen nezaměstnanost. Generalita jako by přestávala podléhat kontrole, v mocenských strukturách a v sociálním systému narůstalo napětí. Nakupené vnitřní problémy, zadlužení, obnovení stability země, poválečnou rekonstrukci se Saddám rozhodl vyřešit invazí do Kuvajtu. Do malého sousedního emirátu, který právě v době, kdy Iráčané prolévali krev i za stabilitu ropných monarchií v Zálivu, mimořádně prosperoval. Po dobu konfliktu Kuvajt investoval v zahraničí téměř sto miliard dolarů. Jeho tankery plující pod americkou vlajkou převážely na světové strany stále větší objemy ropy. Iráčané navíc tvrdili, že se jednalo o ropu, kterou Kuvajt nelegálně těžil příčnými vrty z iráckých ropných ložisek v přihraniční zóně.

Můžeme připomenout, že vztahy mezi Irákem a Kuvajtem nikdy neměly standardní charakter. Ani hraniční linie nebyla jednoznačně daná. Po staletí příslušelo okresní městečko Kuvajt k otomanské irácké provincii Basra.

Např. i česká lékařka Vlasta Kálalová, která s podporou prezidenta Masaryka založila v Bagdádu ve dvacátých letech minulého století československou nemocnici, vzpomíná na rodinné prostředí svého manžela Giorgia di Lottiho, původem Itala, který v mládí působil jako úředník krajské pošty v Basře a dojížděl na inspekce do městečka Kuvajtu. Po rozpadu Otomanské říše si Britové vymohli mandátní správu nad Irákem a zároveň vyhlásili svůj protektorát nad Kuvajtem. Hranici mezi dvěma územími Britové svévolně určili a zakotvili v tzv. Ukairském protokolu z roku 1922. Iráku přičkli na jihu v podstatě jen bažinatý terén a mělčiny, kde Iráčané nemohli vybudovat takový moderní a rozsáhlý námořní přístav, aby se jejich země mohla stát plnohodnotným námořním státem. Velká Británie se o svoje dominantní postavení v Perském zálivu nehodlala ani v budoucnu s nikým dělit. Žádný z iráckých vůdců také existenci Kuvajtu fakticky neuznal. Irák od vyhlášení republiky v roce 1958 vždy pošilhával především po sousedících ostrovech Warba a Bubiján, které Britové přisoudili Kuvajtu. První irácký prezident Abdul Karím Kásim, který svrhl probritskou monarchii, dokonce v roce 1961, kdy byla vyhlášena suverenita Kuvajtu, naznačil možnost anexe území historicky náležejícího k Basře. Británie ovšem této eventualitě předešla vysláním svých expedičních sil do Kuvajtu. I Československo tehdy Irák před intervencí v Kuvajtu varovalo.

Po zastavení palby mezi Irákem a Íránem v roce 1988 se hned druhý den Kuvajt jednostranně rozhodl v rozporu s dohodami OPEC zvýšit svoji produkci ropy. Z důvodu nadprodukce tak spadla cena tohoto černého zlata z 21 dolarů na dobové minimum 11 dolarů za barel, což pro Irák znamenalo roční ztrátu 14 miliard dolarů. Nejednalo se o záměrnou sabotáž ze strany kuvajtského emíra? Po okupaci Kuvajtu našli Iráčané v sídle kuvajtské Státní bezpečnosti záznam z jednání jejího šéfa Fahda Ahmeda Al-Fahda s tehdejším ředitelem Central Intelligence Agency (CIA) Williamem Websterem, které se uskutečnilo v listopadu 1989 ve Washingtonu. V nalezeném dokumentu, který Iráčané neváhali ihned distribuovat prostřednictvím OSN, se píše, že se USA a Kuvajt dohodly na společném postupu vůči Iráku, na „využití jeho zhoršující se ekonomické situace k vytváření tlaku na jeho vládu s cílem delimitace společné hranice“.¹

¹ Salinger, P., Laurent, E.: Guerre du Golfe. Le Dossier Secret. Paříž 1991

Napětí mezi Irákem a Kuvajtem se plnou silou rozhořelo počátkem léta 1990. Saddám Husajn se obrátil na arabské země. Žádal o zprostředkování jednání s kuvajtským emírem. Chtěl se s ním dohodnout na odepsání, či alespoň odročení splatnosti dluhu, kterým Irák vedle úvěrů jiných zemí kryl svoje potřeby na válku s Íránem. Jako minimum žádal alespoň novou desetimiliardovou půjčku a navrhoval dohodnout se na delimitaci ropného pole v jižní Rumajle. Marně připomínal, že Iráčané prolévali krev i za stabilitu ostatních arabských zemí v oblasti. Emír žádnou pružnost neprojevil. Nebyli to přece arabští vládcové, kdo Irák vybízel, aby napadl Írán.

Saddám Husajn pozval 25. června 1990 do prezidentského paláce na besedu velvyslankyni USA April Glaspieovou. Probíral s ní situaci mezi Irákem a Kuvajtem a irácko-americké vztahy na celkovém pozadí propadu cen ropy. Ihned po schůzce zakázalo ministerstvo zahraniční USA velvyslankyni Glaspieové o obsahu jednání s iráckým vůdcem s kýmkoli hovořit, a zaslalo tak zbytečné spekulace. Záznam z rozhovoru se brzy poté objevil v tisku a o dvacet let později obsah rozhovoru potvrdilo zveřejnění vlastního telegramu Glaspieové na Wikileaks.² Vyplývá z něj, že Saddám Husajn sondoval, jaká by byla reakce USA v případě neúspěchu irácko-kuvajtských jednání, když by „Irák obhajoval svoje nároky ohledně Kuvajtu, na celistvý Irák, v souladu s přáním Iráčanů“. Celistvým Irákem mínil irácký prezident nedvojsmyslně obsazení Kuvajtu, protože jak už jsme zmínili, Iráčané žili v tradici, že Kuvajt je součástí jejich historického území. Glaspieová reagovala tím, že se kuvajtská otázka Spojených států netýká. Irácký vůdce to pochopil jako zelenou k útoku na Kuvajt. Aby o pozici Spojených států nebylo pochyb, prohlásil náměstek amerického ministra zahraniční pro Blízký východ John Kelly v Kongresu 31. července 1990, tedy jen dva dny před iráckým vpádem, když již irácké jednotky stály v příhraniční oblasti, že „USA nemají žádné závazky ohledně obrany Kuvajtu a že USA nezamýšlejí bránit Kuvajt v případě napadení ze strany Iráku“. Tentýž Kelly sám jednal jen před několika měsíci se Saddámem Husajnem v Bagdádu a lichotivě hovořil o Iráku jako o „zmírňující síle v Zálivu“.

² New York Times „Excerpts From Iraqi Document on Meeting with U.S. Envoy“ 23. 9. 1990 a <http://www.wikileaks.ch/cable/1990/07/90BAGHDAD4237.html>

Saddám Husajn tak musel dojít k závěru, že když se s emírem nelze dohodnout, tak by mu Američané a zbytek světa mohli tolerovat „malou agresi“, například zabrání ropných polí v jižní Rumajle, získání Bubi-jánu. Takže nejlépe okupovat celý Kuvajt, při jednáních učinit ústupky a Rumajlu a Bubi-ján si ponechat. Uskutečnění letitého snu Iráčanů – získání přístupu k vodám Zálivu a zároveň i k dalším ložiskům ropy už nic nemělo bránit.

Stotisícová irácká armáda okupovala 2. srpna 1990 v průběhu čtyř hodin Kuvajt. Jordánský král Husajn a palestinský vůdce Jásir Arafat se snažili dosáhnout urovnání v rámci arabských zemí, dohodnout stažení iráckých vojsk výměnou za ústupky Iráku. Saddám Husajn byl k takovému urovnání připraven. Ovšem narychlo svolaný arabský summit v Káhiře, který měl krizi řešit politickými prostředky, vedl egyptský prezident tak, aby summit skončil patem a odsouzením Iráku. Jako by jiné než vojenské řešení neexistovalo. Později se ukázalo, že Spojené státy za tuto službu odpustily Egyptu sedmimiliardový dluh. Kuvajt a další monarchie Zálivu zase Egyptu přislíbily pomoc v částce pěti miliard dolarů. 12. srpna 1990 nabídl Irák stažení z Kuvajtu za podmínky, že se také Izrael stáhne z arabských území, která okupoval v roce 1967, a že se Sýrie stáhne z Libanonu. Irák argumentoval tím, že všechny případy okupace v blízkovýchodní oblasti musí být řešeny stejně, na stejných principech. Tato Saddámova nabídka sice měla ohlas mezi prostými Araby, ti ale o ničem nerozhodovali. Dotčené státy a jejich spojenci tuto výzvu ignorovali.

V případě reakce Spojených států na vpád do Kuvajtu se Saddám Husajn doslova osudově přepočítal. V kontrastu s předchozím vnějším nezájmem Washingtonu o spor projevil nyní prezident George Bush mimořádnou rozhodnost a zásadovost. Stejnou rozhodnost a podporu by si při obraně svrchovanosti před cizí okupací mohly v průběhu dvacátého století jen přát mnohé další země, včetně té naší. Ovšem napadení jedné ropné země druhou bylo něco zcela jiného. Zde nešlo o běžný útok mocného souseda na malou nevýznamnou zemi, řekněme třeba nedávnou americkou okupaci Grenady či Panamy. Patrně v záblesku prozíravosti Bush vytušil, jakou partii by za nové situace ve světě, při vytváření nového světového pořádku mohl sehrát. Irák se musí stát exemplárním příkladem postupu

a osvobození Kuvajtu symbolem obnovené morálky. I na naléhání britské premiérky Thatcherové, která jako vůbec první srovnala Saddáma Husajna s Hitlerem, prezident Bush vyhlásil, že USA na žádný kompromis nepřistoupí. Řešením může být jen úplné irácké stažení z Kuvajtu bez jakýchkoli podmínek. Bush sledoval zcela prozaické cíle: vedle zničení vojenského potenciálu Iráku a posílení vedoucí úlohy USA ve světě nechtěl připustit, aby Irák kontroloval významné zdroje ropy.

Bushův plán předpokládal vytvoření co nejširší protiirácké aliance pod hlavičkou OSN. Klíčový byl souhlas Saúdské Arábie, na jejímž území měly být soustředěny takové vojenské prostředky, aby – pokud Saddám Husajn neustoupí – byla válka krátká a lidské ztráty rozumné. Saúdský monarcha se ale ošíval. Obával se reakce muslimů doma i ve světě, toho, jak přijmou přítomnost vojenských jednotek nevěřících v bezprostřední blízkosti svatých míst. Souhlas s dočasným pobytém amerických sil, které se nacházejí v Saúdské Arábii dodnes,³ dal král teprve, když Bush začal strašit údajně chystaným obsazením saúdských ropných polí Iráčanů. Byla to sice dezinformace, ale na krále zapůsobila. Již 8. srpna dorazil do Saúdské Arábie první americký voják. A i když se o vojenském řešení zatím na půdě OSN nehovořilo, Bush už na vytvoření vojenské aliance proti Iráku intenzivně pracoval.

Rada bezpečnosti jako vrcholný orgán OSN přijala ihned ještě v den invaze 2. srpna rezoluci číslo 660, která irácký vpád odsoudila a vyzvala Irák ke stažení vojsk. Šestého srpna pak na Irák uvalila hospodářské embargo. Rezoluce 661 zakázala veškerý vývoz ropy a dalších komodit z Iráku a okupovaného Kuvajtu, stejně jako dovoz veškerého zboží s výjimkou potravin a léků do Iráku. Irácké vklady v zahraničí byly zmrazeny. Tím byla zastavena dodávka irácké ropy do Československa v hodnotě 40 milionů dolarů, kterou dojednala firma Chemapol v rámci částečného pokrytí iráckého dluhu. Pokud jde o použití síly proti Iráku, o samotný princip osvobození Kuvajtu „všemi prostředky“, jak zní formulace OSN, tak ten Rada přijala až po čtyřech měsících. K jejímu

³ http://search.dma.mil/search?q=cache:vg12RNd8H6EJ:www.af.mil/news/story.asp%3Fid%3D123217964+saudi&client=AFLINK&proxystylesheet=AFLINK&ie=UTF-8&output=xml_no_dtd&site=AFLINK&access=p&oe=ISO-8859-1

prosazení nelitovaly USA doslova ničeho.⁴ Rezoluce 678 byla vpravdě historickou. Souhlas s použitím síly – teprve podruhé za celou historii OSN – vyjádřili všichni stálí členové, i když ČLR při hlasování chyběla. (Poprvé přijala RB OSN rezoluci o použití síly při korejské krizi v roce 1950, kdy ale abstenoval Sovětský svaz a Čínu ještě zastupoval představitel kuomitangského režimu na Tchaj-wanu.) V samotném textu rezoluce 678 se ovšem termín síla nevyskytuje. Diplomatická formulace hovoří o „použití všech nezbytných prostředků“. Stejně tak se v této, ani v žádné další rezoluci týkající se Iráku výslovně nehovoří o spojeneckých, koaličních silách. Rezoluce jako nejzazší termín pro irácké stažení z Kuvajtu stanovila 15. leden 1991.

⁴ K prosazení rezoluce USA bezostyšně uplácely i zastrašovaly:

Čína ABSENCE G. Bush přijal v listopadu čínského ministra zahraničí. V průběhu týdne poskytla Světová banka Číně úvěr ve výši 140 milionů USD, poprvé od masakru na náměstí Tchien-an-men.

Etiopie, Kolumbie a Zair ANO Poskytnutí další potravinové pomoci, nové úvěry od Světové banky a úprava splátek od MME, vojenská pomoc.

Sovětský svaz ANO Saúdský ministr zahraniční Saúd Al-Fajsal navštívil Moskvu a předal miliardový úvěr. Další úvěry a pomoc v objemu 4 miliard USD následně poskytl vedle Saúdské Arábie také Kuvajt a SAE. Den po hlasování USA oznámily změnu pravidel pro poskytování úvěrů na potraviny a zemědělské produkty.

Egypt ANO USA „prominuly“ 7miliardový dluh a Kanada, Saúdská Arábie a země Zálivu další pohledávky ve výši 4 miliard USD.

Sýrie ANO Nehledě na to, že ji USA počítaly mezi země podporující terorismus, byly jí poskytnuty mnohamilionové dodávky zbraní.

Izrael ANO Nehledě na každoroční finanční pomoc 5 miliard USD, požádal ministr financí Modai o navýšení další pomoci na dalších 13 miliard a okamžitou platbu 650 milionů.

Kuba NE Kuba odmítla podpořit rezoluci nehledě na fakt, že se poprvé po třiceti letech uskutečnilo setkání ministrů zahraničí obou zemí (Malmierca a Baker).

Jemen NE Několik minut po hlasování řekl americký velvyslanec Pickering jemenskému velvyslanci Al-Ašoltovi: „To bylo vaše nejdražší hlasování proti“. Tři dny poté USA zrušily rozvojovou pomoc Jemenu v hodnotě 70 milionů USD; 900 tisíc jemenských pracovníků bylo vyhnáno ze Saúdské Arábie.

OSN: USA proplatily 187 milionů USD, tedy polovinu z celkové částky, kterou v rámci svého příspěvku dlužily do rozpočtu OSN.

Citováno podle Grant Wakefield: „A contemporary chronology of Iraq“ <http://homepages.nildram.co.uk/~gw/chronoinde.htm>.

Stanoviska dalších stálých členů Rady bezpečnosti při tomto klíčovém hlasování Rady byla v případě Sovětského svazu a Číny značně poplatná jejich oslabené mezinárodní pozici. Gorbačovovi se pod rukama rozpadal Sovětský svaz, takže nehledě ke spojenecké smlouvě s Irákem akceptoval po určitých úvahách alternativu použití síly. Čína sice zvažovala vetovat rezoluci o použití síly proti Iráku, ale ve snaze překonat nepříznivý dopad z událostí na náměstí Tchien-an-men z předchozího roku, dala při hlasování přednost abstenci. S Velkou Británií, která se nikdy úplně nesmířila se ztrátou kurately nad Irákem, svým bývalým mandátním územím, neměl Bush starší naprosto žádný problém. Od konce 2. světové války, kdy Winston Churchill vymyslel koncept „zvláštních vztahů“ (Special Partnership) s USA, Londýn následoval na Blízkém východě vždy věrně Spojené státy a jen příležitostně se snažil „staršího“ partnera ovlivňovat. Pokud jde o Francii, její vláda nebyla ve věci použití síly proti Iráku zcela jednotná. Prezident François Mitterrand dokonce připustil na Valném shromáždění OSN legitimitu některých iráckých nároků na území Kuvajtu a ministr obrany Jean-Pierre Chevènement podal na protest proti válce s Irákem demisi, celkově však v této době Paříž sdílela pozici obnovení suverenity Kuvajtu „všemi prostředky“.

Praha rozvažuje

A co Československo roku 1990? Nadšení z nově nabyté svobody, po čtyřiceti letech první skutečně svobodné volby, země v transformaci. Celková atmosféra doma odsouvala konflikt v Zálivu kamsi do pozadí zájmu Čechů a Slováků, i když Kuvajt a Irák pro ně nebyly zcela neznámými pojmy. Pražská sametová revoluce ještě stále vysílala signály do světa, nabádala, byť marně, další země k zastavení obchodu se zbraněmi a sama iniciativně uzavírala československé zbrojovky. Prezident Havel krátce poté, co si vyzkoušel roli zprostředkovatele v palestinsko-izraelském konfliktu, vyzýval mocnosti k současnému rozpuštění Varšavské smlouvy a Atlantické aliance.

A jak se takto polopacifistická Praha postavila k iráckému vpádu do Kuvajtu, který byl nejen důležitým obchodním partnerem Československa, ale také jedinou zemí mezi arabskými monarchiemi v Perském zálivu, s níž

měla diplomatické styky? Československo se zachovalo tak, jak se zachovat mělo, napadení rozhodně odsoudilo. Nejen proto že rezoluce Rady bezpečnosti jsou, nebo by alespoň měly být pro všechny země závazné. Ale i z důvodu vlastní hořké historické zkušenosti, kdy se v průběhu své novodobé historie stalo dvakrát objektem okupace ze strany silnějších sousedů. A to za lhostejného přihlížení, či dokonce zradou demokratických mocností, včetně většiny tehdejších spojenců. Proto i nyní probíhaly na pražských ministerstvech a na Hradě vleklé diskuse nikoli o tom, zda podpořit Kuvajt proti Iráku, ale jakou formu by měla mít československá účast na úsilí mezinárodního společenství o osvobození Kuvajtu. Přijetí rezoluce Rady bezpečnosti 678, která hovořila o použití všech prostředků, toto rozhodování nijak neulehčilo.

Mirek vzpomíná: V době irácké invaze do Kuvajtu jsem působil v Libyi jako československý chargé d'affaires. Více než rok, po odvolání dosavadního velvyslance a až do doby, kdy Václav Havel schválil a podepsal jmenování svého nového zplnomocněného velvyslance k plukovníku Kaddáfimu, jsem vedl náš zastupitelský úřad v této bohaté ropné zemi. V té době se zde nacházelo téměř pět tisíc Čechů a Slováků, civilních i vojenských expertů a jejich rodinných příslušníků. Starostí o bezpečnost našich občanů v době, kdy prezident Havel v březnu 1990 v interview pro BBC v Londýně vyhlásil do celého světa, že předchází komunistický režim Libyi dodal údajně k teroristickým účelům tisíc tun plastické trhavinu Semtex, jsem měl více než dost. Nešlápne právě teď, zcela nešťastnou náhodou, někdo z našich lidí na zapomenutou německou či spojeneckou minu, která zůstala ukrytá v pobřežních píscích Libye od dob druhé světové války?

Irácká agrese proti Kuvajtu, sledování peripetií konfliktu v Zálivu s dopadem na naše vztahy v regionu se ovšem rázem stalo nedílnou součástí mojí pracovní agendy ve středomořské Libyi. Určitým pozitivem bylo, že všemi zatracovaný či odepisovaný libyjský vůdce Muammar Kaddáfí, který se ale nakonec udržel u moci přes čtyři desetiletí, hned zkraje odsoudil irácký vpád do Kuvajtu s tím, že spory mezi arabskými bratry je třeba řešit jednáním. Vývoj situace v Zálivu i změny stanovisek Prahy jsem sledoval s mimořádnou pozorností, telegramy mezi hlavními městy doslova stíhaly jeden druhý. Zúčastnil jsem se také porady vedoucích zastupitelských

úřadů Československa z blízkovýchodní oblasti v Káhiře, kterou operativně svolal ministr zahraniční Jiří Dienstbier a kde svoje zážitky z vyjednávání s iráckým vedením o propuštění zadržovaných československých občanů v Iráku líčil Michael Kocáb. Můj zájem o dění v Zálivu se vystupňoval, když se jeden z našich necivilních kolegů, důstojník československé armády, který ještě zcela nedávno působil v Tripolisu, plukovník Ján Való stal šéfem odboru mírových sil OSN ministerstva obrany. Dozvěděli jsme se, že plukovník Való se bezprostředně podílel na přípravě alternativ zapojení Československa do řešení krize v Zálivu.

Irák zdaleka nebyl pro tehdejší Československo, ani to porevoluční, nějakou běžnou či zanedbatelnou rozvojovou relací. Byl to velmi důležitý hospodářský partner, snad nejvýznamnější v celé blízkovýchodní oblasti poté, kdy po roce 1977 došlo k vzájemnému omezení vztahů mezi Egyptem a východním blokem. Diplomatické styky s Bagdádem existovaly již v období před druhou světovou válkou. Časem se vzájemné vztahy staly téměř privilegované, a to nezávisle na fenoménu Saddáma Husajna, respektive dávno před jeho příchodem k moci. Po svržení irácké monarchie v roce 1959 a následném oslabení britského vlivu otevřel Irák v rámci východního bloku své druhé velvyslanectví hned po Moskvě právě v Praze. Ve stejném roce zahájily irácké aerolinky pravidelné lety do Prahy. Československo v příštích letech vybudovalo v Iráku, v zemi s druhými největšími zásobami ropy na světě, šedesát procent kapacit pro rafinaci její ropy. Která, co do velikosti s námi srovnatelná, země se mohla pochlubit podobnou pozicí v jedné z předních ropných velmocí? Praha se podílela na vybudování řady dalších významných civilních investičních celků i na některých projektech pro výrobu vojenské techniky v Iráku. Vztahy bývalého Československa s Irákem měly i v 70. a 80. letech vysloveně pragmatický, hospodářský charakter nehledě k tomu, že za jejich formální rámec byl deklarován takzvaný společný boj proti imperialismu. Téměř všechny velké zakázky, které Československo v Iráku získalo, byly totiž zpravidla výsledkem politického rozhodnutí iráckého vedení, které tomuto svébytnému lobbování dobře rozumělo. Stejně tak ale dobře slyšelo na lobbování ze strany západních firem a vlád, které však mělo trochu jinou formu.

O charakteru iráckého baasistického režimu, jeho drsných praktikách, především při potírání politické opozice, přitom nepanovaly ani v tehdejší komunistickém vedení Československa žádné iluze. Saddámovy represivní postupy a vyhraněný antikomunismus byly notoricky známé. Praha se vlastně již od konce padesátých let stala útočištěm četných příslušníků irácké opozice, především těžce pronásledovaných iráckých komunistů a kurdských aktivistů. Za všechny můžeme uvést funkcionáře Irácké komunistické strany Mufida Džazáirího, který se ovšem po americké okupaci Iráku v roce 2003 a svržení Saddáмова režimu stal členem první irácké loutkové vlády. V Praze také například našel nový domov největší irácký básník oné doby Muhammad Mahdí Al-Džawáhíri. To, že bývalá československá vláda poskytla azyl tomuto „knížeti“ arabských básníků v Praze, nám irácký režim nikdy nezapomenul. Odstup, který si od iráckého vůdce drželo komunistické vedení Československa, dokumentuje i fakt, že irácká vládnoucí strana Baas, s níž měla KSČ formální dohodu o spolupráci, nebyla na rozdíl například od syrských baasistů zvána na sjezdy československých komunistů. Československo také nemělo zájem na uzavření smlouvy o přátelství a spolupráci s Irákem, což byl tehdy standardní smluvněpolitický nástroj pro zakotvení spolupráce s hlavními rozvojovými partnery oné doby, například se Sýrií či Alžírskem. Irák byl pro tehdejší Československo významným partnerem nikoli proto, že mu vládne Saddám Husajn, o němž u nás nikdo iluze neměl, ale kvůli hospodářskému potenciálu, regulérním platbám a výjimečným perspektivám dalšího uplatnění.

Když se tedy koncem léta 1990 zvažovala v Praze forma reakce na irácké obsazení Kuvajtu, bylo třeba vzít v úvahu i možná rizika spojená s osudem československých pohledávek v Iráku, které vznikly v důsledku odkládání iráckých plateb z doby irácko-iránského konfliktu. Obavy vznikaly i ohledně celkových perspektiv hospodářské spolupráce. Situace zdaleka nebyla černobílá. Dnes s odstupem dvaceti let, kdy nás Spojené státy z pozice privilegovaného hospodářského partnera Iráku odsunuly na samotnou periferii a kdy nás přiměly odpustit „osvobozenému“ Iráku téměř všechny dluhy,⁵ o nákladech na budoucí expediční mise českých

⁵ Lidové noviny „Česko odpustí Iráku dluh za miliardy korun“ 27. 4. 2006

vojáků v zájmu cizích korporací ani nemluvě, je načase si otevřeně přiznat, že obě rizika se časem ve vrchovaté míře naplnila. Přitom Irák v té době již nebyl pro nové vedení Československa zcela neznámou zemí. V květnu onoho roku jednal v Praze prezident Havel s Džalálem Talabáním, představitelem Vlasteneckého svazu Kurdistanu (PUK), jedné ze dvou hlavních iráckých kurdských opozičních stran, a měl možnost si na irácký problém udělat názor. S předstihem můžeme uvést, že přesně patnáct let po setkání v Praze se Džalál Talabání stane prvním nearabským prezidentem celého Iráku.

Vyznat se v tom, co se vlastně kolem Iráku odehrává, nebylo ani z dnešního pohledu tak úplně jednoduché. Každý den přinášel nečekané posuny, odkrýval nové aspekty. OSN a jejího generálního tajemníka Javierera Péreze de Cuéllara postavily Spojené státy v těchto měsících tak trochu stranou. Výchozím bodem tak při všech tehdejších úvahách pražských politiků zůstával fakt, že Irák nejevil ochotu vyklidit Kuvajt bez předběžných podmínek. Saddám Husajn prostě nechtěl ztratit tvář. Mezitím, na popud Spojených států a při jejich plném nasazení, začínala nabývat obrysů skupina zemí, které jevíly ochotu vyslat do Zálivu svoje jednotky.

A co vyslání našich vojáků? Ministerstvo obrany v Praze žilo v té době spíše jinými starostmi. V armádě, stejně jako v celé státní správě, probíhaly rehabilitace a očista od zkompromitovaných funkcionářů předchozího režimu. Na druhé straně byla řada postižených bývalých důstojníků a generálů právě reaktivována. Připomeňme, že naše armáda se od skončení druhé světové války žádné bojové akce nezúčastnila, nepodílela se ani na žádné vojenské operaci či misi v zahraničí. Přitom myšlenka československé jednotky, která by byla k dispozici pro operace OSN, měla na ministerstvu podporu ještě před listopadem 1989. Aktivně se námětem na vytvoření podobné jednotky zabývala zahraniční sekce tohoto ministerstva. Ale až nyní, pod tlakem událostí a po několika bleskových telefonátech mezi Hradem a ministerstvem obrany (těsně před Havlovou cestou do Říma v říjnu 1990, kde již účast československého kontingentu prezentoval jako hotovou věc), se vyslání naší jednotky do Zálivu začalo urychleně konkretizovat. Předpokládalo se ale, že půjde o humanitární misi na pomoc civilnímu obyvatelstvu v Saúdské Arábii, nikoli o nasazení do bojových akcí proti iráckým vojskům na území Kuvajtu či Iráku.

Vzhledem k téměř osmdesátileté tradici a zkušenostem československé armády v protichemické ochraně bylo rozhodnuto, že do Zálivu bude vyslán protichemický prapor o síle sto sedmdesáti dobrovolníků. Velitelem byl jmenován plukovník Ján Való.

Po několika měsících se ale ukázalo, že všechno je tak trochu jinak. Že obavy saúdského obyvatelstva a aliančních generálů z toho, že Iráčané použijí chemické zbraně, byly liché, či spíše záměrně zveličené. Ani v rýsujícím se konfliktu, ani dvanáct let poté, kdy Bushův syn povede proti Iráku svoji válku, Saddám Husajn nasazení chemických zbraní nepřipravoval. Dobře si spočítal, že odvetou za jejich použití by v jaderné smrti mohla shořet irácká města. Takže zásah naší protichemické jednotky proti těmto zbraním nebyl zapotřebí. Přesto její tehdejší profesionální angažmá v Zálivu při naplňování mandátu OSN získalo časem daleko širší význam, než si možná tehdejší politici představovali. Nezůstalo jako většina budoucích účelových aliancí v této oblasti spíše stafáží k navození reprezentativnosti tam, kde absentuje právo. Naši chemici prakticky přispěli bořením mýtů k tomu, aby se nakonec dostalo lepšího zacházení statisícům postižených veteránů ze Zálivu.

Proti klientovi

Prosadit mezinárodní koalici pod hlavičkou OSN – a přitom pod vedením a velením USA – se prezidentu Bushovi podařilo vcelku bez větších obstrukcí ze strany dalších stálých členů Rady bezpečnosti. Sovětský svaz, který stejně jako Čína o členství ve vojenské alianci proti Iráku nestál, dával přednost vytváření koalice podle příslušných pravidel OSN, tedy při využití specializovaného vojenského výboru OSN a pod velením OSN. Později ale Rusové od těchto výhrad na naléhání USA ustoupili.

Prosadit na domácí, americké půdě vyslání více jak půlmilionových amerických sil do vzdáleného Zálivu byl oříšek i pro ostříleného politického matadora kalibru George Bushe staršího. Můžeme připomenout, že než se Bush stal prezidentem, sloužil po dvě funkční období jako viceprezident v administrativě Ronalda Reagana. Předtím nabýval zkušenosti a kontakty jako americký zástupce při OSN a jako ředitel CIA. Nyní, na samotném počátku devadesátých let, však americká veřejnost stále

ještě žila traumatem vietnamského syndromu. Ztrátou téměř šedesáti tisíc amerických životů ve válce, která deklarovaných cílů stejně nedosáhla a která stála druhou stranu, což se ale nevzpomínalo, tři a půl milionu mrtvých. V živé paměti měli Američané i dva relativně nedávné americké debakly na Blízkém východě: fiasko vojenské operace na záchranu zajatců na velvyslanectví USA v Teheránu v roce 1980 a o dva roky později vyslání amerických jednotek do Libanonu, kde měly dohlížet na stažení palestinských sil. Do objektu amerických jednotek v Bejrútu tehdy najel sebevražedný kamion s výbušninami a zanechal po sobě přes dvě stovky mrtvých. Vyslat do Zálivu 697 000 příslušníků a příslušnic amerických ozbrojených sil⁶ – což je počet srovnatelný se stavy z období největší eskalace války v jihovýchodní Asii – vyžadovalo mimořádné úsilí Bushovy administrativy k tomu, aby překonala odpor Kongresu. Znamenalo to přesvědčit americkou veřejnost, že Saddám Husajn představuje hrozbu pro svobodu USA a pro bezpečnost amerických spojenců v oblasti, tedy především Saúdskou Arábii. Do oběhu byla vypuštěna již známá dezinformace, že Irák u hranice s tímto ropným královstvím rozmístil čtvrt milionu vojáků a že se je chystá každou chvíli napadnout. Tuto lež o dalším údajném cíli irácké agresivity později vyvrátily zpřístupněné satelitní snímky z amerických i ruských družic.

Saddám Husajn, přirozeně, americkou svobodu ani bezpečnost neo-ohrožoval. Ohrožoval ale americké zájmy v oblasti. Přitom až do vpádu do Kuvajtu byl důležitým klientem, vlastně spojencem především republikánských administrativ USA. Americké tajné služby byly se Saddámem Husajnem v počátcích jeho kariéry v trvalém kontaktu a plánovitě pomáhaly irácké Baas uchvátit moc. Vpravdě neocenitelné služby pak, možná zpočátku nevědomky, poskytl Saddám Husajn Spojeným státům, když v Íránu propukla roku 1979 islámská revoluce a Chomejního režim prohlásil Spojené státy za nepřítel číslo jedna a studentské gardy obsadily americké velvyslanectví v Teheránu. Zvláště když, o pár měsíců později, Írán také znárodnil majetek amerických subjektů v zemi. Američané se rychle zorientovali v tom, kdo by měl nyní, těsně po svržení šáha, zaujmout pozici jejich hlavního regionálního spojence (tedy vedle vojensky

⁶ http://www.nationmaster.com/graph/mil_gul_war_coa_for-military-gulf-war-coalition-forces

zcela inferiorní Saúdské Arábie). Iráku podstrčily Spojené státy v roce 1980 podle svědectví bývalého amerického ministra spravedlnosti Ramseye Clarka zpravodajské informace, že v případě iráckého útoku se nový režim v Teheránu rychle zhroutí.

Když pak Irák skutečně zahájil válečné operace proti Íránu, zachovávaly USA formálně neutralitu. Zásadní linie Reaganovy administrativy, v níž Bush starší zastával úřad viceprezidenta, byla taková, že si USA nemohou porážku Iráku ve válce s Íránem dovolit. Tato politika, o které veřejnost příliš neví, byla zakotvena v dokumentech Národní bezpečnostní rady (NBR), konkrétně například v Reaganově memorandu NSSM 4-82 z března 1982, ve zvláštní směrnicí NBR (NSSD 114) z roku 1983 či v Reaganově směrnicí NSDD 139 z dubna 1984. Nešlo přitom jen o prostý příklon k Iráku proti Íránu. Jednalo se o masivní, všestrannou, i když diskrétní pomoc Bagdádu, s nímž Washington v roce 1984 také obnovil diplomatické styky. Podle svědectví tehdejšího odpovědného pracovníka NBR pro Blízký východ Howarda Teichera tato pomoc zahrnovala zajišťování zbraní, munice a materiálu, monitorování a koordinaci dodávek ze třetích zemí tak, aby Irák nemohl prohrát. Nehovoře o poskytování mnohamiliardových úvěrů a bankovních garancí americkou vládou prostřednictvím americké Export-Import Bank a mechanismu Credit Commodity Program k financování dodávek amerického obilí a drůbeže do Iráku v hodnotě jedné miliardy ročně. Když měla Export-Import Banka v roce 1988 pochybnosti o návratnosti půjček, tehdejší viceprezident Bush vynaložil značné úsilí, aby nový miliardový úvěr prosadil. Od prvního do posledního dne války měl Irák od USA k dispozici satelitní špionážní snímky iráckého bojiště. Šedesát důstojníků Pentagonu po celou dobu války analyzovalo situaci na bojišti a potřebné výstupy dostával Irák v podobě odborného poradenství. Prezident Reagan například poslal v roce 1986 Saddámu Husajnovi osobní tajné poselství s doporučením, na která místa v Íránu vystupňovat letecké útoky. Podplukovník amerických leteckých sil (USAF) Rick Francona, který v průběhu irácko-iráckého konfliktu působil v Bagdádu jako styčný důstojník mezi Vojenskou zpravodajskou službou USA (DIA) a iráckým vojenským zpravodajstvím, například průběžně vzlétával společně s iráckými piloty na bojové mise proti Íránu. Byl to on, kdo předával Iráčanům snímky z amerických špionážních družic.

Zvláštní, vskutku cynickou kapitolu americké podpory Saddámu Husajnovi tvoří kauza chemických zbraní. Nejde jenom o to, že americké společnosti patřily k nejpřednějším dodavatelům těchto zakázaných zbraní nebo jejich komponentů do Iráku. Americká vláda velmi dobře věděla, že Irák systematicky nasazuje bojové chemické látky proti iránským jednotkám. Dějala vše pro to, aby tento problém před vlastní i světovou veřejností zametla pod koberec. Když v prosinci 1983 jednal se Saddámem Husajnem v Bagdádu Reaganův zvláštní vyslanec Donald Rumsfeld, otázku nasazování chemických zbraní ani nezmínil. Naopak. Spojené státy zpravidla neutralizovaly všechny snahy Íránu dosáhnout mezinárodního odsouzení Iráku v této záležitosti. Typická byla tragédie kurdské vesnice Halabadža, kde Irák již koncem války, v březnu 1988, nasadil bojové chemické prostředky i proti civilnímu obyvatelstvu a použil přitom Američany nedávno dodané americké vrtulníky *Bell*. Tato vesnice, jinak tradiční opora Talabáního PUK, byla okupována Íránci, kteří se těsně před útokem z vesnice stáhli. Když se pak Íránci do vesnice navrátili, prezentoval Teherán masakr v Halabadži prostřednictvím médií celému světu. Americká vláda, byť dobře znalá reálného stavu věcí, reagovala dezinformační kampaní. Tvrdila, že Íránci také nesou odpovědnost. V tomto smyslu ministerstvo zahraničí USA instruovalo svoje diplomaty v zahraničí s tím, že mají diskuse k tomuto tématu utínat.⁷ Verzi, že „také Írán“ používá chemické zbraně, vymysleli v Pentagonu. Írán se přitom k nasazení těchto zbraní v konfliktu s Irákem nikdy neuchýlil. V zájmu objektivity je však třeba dodat, že i Sovětský svaz a jeho spojenci nad tragédií v Halabadže zavíraly oči.

Skutečností je, že široká americká veřejnost, stejně jako většina kongresmanů, patrně neměla o tak široké podpoře republikánských administrativ Saddámu Husajnovi ani tušení. Nikdo si zřejmě ani nepamatoval, jak na průběžné iránské výzvy ke svržení režimu Saddáma Husajna, čímž Teherán prakticky v průběhu celých osmi let podmiňoval zastavení války s Irákem, reagovalo ve své době americké ministerstvo zahraničí. Jeho mluvčí John Hughes 5. března 1984 prohlásil, že Spojené státy pokládají požadavek na svržení „zákonné vlády sousedního Iráku za neslučitelný

⁷ Cable, 1988STATE118615, April 15, 1988, obtained under the Freedom of Information Act

s přijatými normami chování mezi národy...“ Američané určitě nevěděli nic ani o tom, že den před iráckým vpádem do Kuvajtu (1. srpna 1990) dorazila do Iráku (mnohamilionová) zásilka s moderním americkým armádním komunikačním zařízením.⁸

Obrat v postoji americké administrativy k Iráku, nasazení obrovských amerických sil na druhý konec světa, bylo zapotřebí domácí i světové veřejnosti vysvětlit a řádně zdůvodnit. Saddám Husajn sice nikdy nebyl miláčkem amerického tisku, avšak nyní, když se sovětská říše rozložila, se veškeré nepřátelství amerických médií přeneslo na něj. Saddám Husajn, poslední hlava hydry totalitarismu, kterou musí strážce mezinárodní morálky utnout, se stal reinkarnací Stalina, Hitlera a snad i babylonského Nabukadnezara, který roku 697 před Kristem vyvrátil Judejské království. Irák byl s pomocí různých zájmových skupin, zainteresovaných korporací i vládních agentur všemožně demonizován. Má mít čtvrtou největší armádu na světě, milion mužů ve zbrani a z toho 625 000 vojáků v okupovaném Kuvajtu. Bagdád je prý jen krok od získání jaderných zbraní. Irák chce připravit Západ o naftu, ohrozit největší zásobíště ropy na světě. Spráteleným zemím v oblasti, včetně Izraele, nyní hrozí smrtelné nebezpečí. Kongres byl v šoku i dojat, když patnáctiletá kuvajtská „zdravotní sestřička Najjira“ podávala v říjnu 1990 před zástupci amerického lidu svědectví o zverstvech irácké soldatesky v okupovaném Kuvajtu, o vypínání elektřiny v nemocnicích a vyhazování kojenců z inkubátorů. Až po dvou letech se prokázalo, že nic z líčeného řádění se neodehrálo, že Najjira ve skutečnosti byla dcerou kuvajtského velvyslance Saúda bin Násira As-Sabáha ve Washingtonu a že celou akci pro americké legislativce před klíčovým hlasováním zaranžovala PR firma Hill & Knowlton najatá emírovou vládou, toho času v hotelovém exilu v saúdském Táifu. Někdy kolem tohoto data, na podzim roku 1990, byla založena tradice, že na adresu Saddámova režimu bylo možné vyslovit či napsat jakoukoli nejpapnost či vyloženou lež (pokud se nenecháme nachytat) a že v případě Iráku se základní pravidlo žurnalistiky – objektivita – nemusí nutně dodržovat.

⁸ Donald W. Riedle, Alfonse M. D'Amato: „U.S. Chemical and Biological Warfare-Related Dual Use Exports to Iraq and their Possible Impact on the Health Consequences of the Gulf War,“ jinak též „The Riegle Report“ 25. 5. 1994

Čtyřicet dnů bombardování, sto hodin osvobozování a zjištění našich chemiků

Která respektovaná vláda by se tehdy odvážila zůstat stranou mezinárodní koalice? Přesto se do Aliance pod vedením a velením USA z různých důvodů nepřipojila podstatná většina členských zemí OSN. Některé z důvodu trvalého statutu neutrality. Jiným vadilo, že je selektivně uplatňován princip užití síly či hrozby silou jen v případě irácké okupace, zatímco k ukončení okupace jiných arabských území se užívaly pouze výzvy. Řada zemí pocítovala, že nebyly vyčerpány všechny možnosti urovnání, že OSN nesehrávala jí příslušející roli a že fakticky jen legitimizovala kroky USA. Irácký vůdce přitom na nabídky třetích zemí o zprostředkování reagoval kladením podmínek, které Washington šmahem odmítal jako nepřijatelné. Je jasné, že bez Spojených států, jejich mimořádného úsilí představujícího směsici příslibů, ale i hrozeb, by se potřebnou podporu pro válečné úsilí nepodařilo shromáždit. Takzvaná mezinárodní koalice pro osvobození Kuvajtu by se patrně ani nedala dohromady. Nakonec však, těsně před koncem roku 1990, se aliance třiceti čtyř zemí, včetně Československa, o celkovém počtu 956 600 mužů a žen ve zbrani stala realitou. Bushovi staršímu se proti iráckým silám zakopaným v Kuvajtu podařilo zmobilizovat přes 700 tisíc vojáků Západu a 220 tisíc příslušníků armád arabských a islámských zemí.

Náš protichemický prapor se do Saúdské Arábie přepravil americkými vojenskými letouny C-5 GALAXY počátkem prosince 1990. Prapor měl na základě smlouvy uzavřené mezi ministerstvem obrany tehdejšího Československa a Saúdskou Arábií plnit úkoly ve prospěch civilního obyvatelstva jenom na saúdském území. Tedy mimo oblast přímého válečného konfliktu. S jeho bojovým nasazením proti Iráčanům se – i vzhledem k určité tradici vzájemných vztahů – nepočítalo, takže přísně vzato jsme vlastně k tvrdému, bojovému jádru koalice nepatřili. Ovšem po přiletu do Saúdské Arábie se ukázalo, že vše mělo být jinak a že náš prapor bude plnit úkoly chemických odřadů v rámci saúdských vojenských sil, které samy žádné protichemické oddíly neměly. Československý prapor byl

proto operativně rozčleněn na čtyři skupiny, dva odřady u 4. a 20. brigády saúdské armády, jeden v základním táboře Hafar al-Batin a poslední v takzvaném Vojenském městě krále Chálida, kde sídlil štáb jednoho čtyřicetitisícového uskupení. Kam zamíří saúdské síly, které se svou stotisícovkou vojáků tvořily značnou část bojového jádra aliance, tam s nimi půjde také československá jednotka.

Pokud jde o celkovou organizaci koaličních sil a jejich řízení, hlavním vojenským velitelským centrem se stal CENTCOM. Toto spojené velitelství americké armády, námořnictva a vzdušných sil pro Jihozápadní Asii, které odpovídá za dvacítku zemí od Afrického rohu přes Arabský záliv až po Střední Asii, vzniklo v roce 1983. Původně bylo zamýšleno jako společná plánovací skupina pro nasazení sil rychlé reakce. CENTCOM operativně řídí ministr obrany, kterým v té době nebyl nikdo jiný než Dick Cheney, pozdější viceprezident George Bushe mladšího. V obdobích míru se velitelství CENTCOM nachází na letecké základně v MacDill ve floridské Tampě, v době konfliktu se ale přemístilo do saúdského Rijádu. V roce 1988 byl vrchním velitelem CENTCOM jmenován generál Norman Schwarzkopf. Ten také dva roky před iráckou invazí do Kuvajtu vypracoval, čistě v rámci štábních cvičení, plán osvobození arabských nalezišť ropy po hypotetické agresi Iráku. Po skutečném iráckém vpádu do Kuvajtu a přijetí příslušných rezolucí OSN se tak Schwarzkopf stal velitelem takzvaných koaličních sil. Příslušný dekret ovšem nepodepisoval generální tajemník Spojených národů, ale prezident Spojených států.

Protože k 15. lednu 1991 Saddám Husajn nevyslyšel ultimátum stanovené rezolucí 678 ke stažení z území Kuvajtu, operace *Pouštní bouře* začala. Hned následující den spustily americké a britské síly masivní bombardování země. Této válce, první po pádu bipolarity, se vedle *Pouštní bouře* dostane dalších četných názvů a přívlastků, snad jako žádné jiné vojenské operaci po roce 1945. Pro Saddáma Husajna se stala *Matkou všech bitev*. Pro svět u televizních obrazovek to bude první válka *live*, válka v přímém přenosu. Tak se to alespoň mohlo jevit. Televize přinášely většinou však jen odosobněné záznamy naváděných raket nebo nočních bojů, při nichž diváci nemohli spatřit umírající vojáky, a už vůbec ne umírající civilisty. Informace byly sice předkládány s velkou rychlostí, ale podléhaly sofistikované armádní cenzuře. Absolutní většina zpráv

nepocházela z vlastní zkušenosti nezávislých novinářů, ale z brífinků a tiskových konferencí pořádaných přímo americkou armádou a často i samotným Schwarzkopffem. Nebo je poskytovali předem určení vojenští zpravodajci, kteří byli zpravidla součástí vojenských jednotek. Nezávislá média, která nebyla součástí takzvaného poolu, tak byla z konfliktu až na tehdejšího zpravodaje CNN v Bagdádu odfiltrována. Pentagon prezentoval válku jako téměř bezbolestnou chirurgickou operaci, jako čistou válku, kde snad ani nedochází k zabíjení lidí. A přitom to byla válka jako každá jiná, plná lidského utrpení a brutality, snad jen více opředená mýty a falešnými legendami.

Průběh *Pouštní bouře* byl dokonale přehledný: čtyřicet dní vzdušného bombardování – destrukce celkové infrastruktury Iráku a čtyři dny pozemní, vyčišťovací operace. Nasazení zdrcující síly hned v počáteční fázi operace tak, aby byly minimalizovány „naše“ ztráty – to byla podstata nové vojenské doktríny USA. Operativně ji vypracoval generál Norman Schwarzkopf spolu s náčelníkem spojených štábů Colinem Powellem v reakci na americkou strategii postupného navyšování, eskalaci sil uplatňovanou ve Vietnamu. Systematické bombardování mělo podle záměrů Schwarzkopfa zredukovat vojenské kapacity Iráku na polovinu, než přijde na pořad vlastní vytláčování Iráčanů z Kuvajtu. Vzdušné a raketové bombardování skutečně důkladně zdecimovalo infrastrukturu Iráku, civilní, stejně jako vojenskou. V průběhu několika dnů bylo zničeno 95 % elektráren, prakticky všechny mosty, vodárenské a kanalizační systémy. Podle velitele vzdušných sil USA generála Merrilla Anthonyho McPeaka bylo na Irák shozeno 88 500 tun munice, tedy ekvivalent sedmi hirošimských bomb. Generál také později přiznal, že pokud jde o vychvalované chirurgicky přesné údery, činily takzvané chytré bomby naváděné z „neviditelných“ bombardérů *F-117* pouze 7 % použité munice a měly 75% úspěšnost zásahů. Zbytek tvořily klasické bomby shazované z bombardérů *B-52* z velkých výšek s přesností zásahu jen ve čtvrtině případů. I takzvané řízené střely s plochou dráhou letu *Tomahawk*, v ceně dvou milionů dolarů za kus, zasahovaly svůj cíl sotva v polovině případů, takže Schwarzkopf jejich použití po dvou týdnech zakázal. Vyhodnotit přesnost zásahů iráckých cílů pomohla, mimochodem, i československá technika dodaná koncem 80. let Sýrii, která se rovněž stala členem protiirácké

koalice. Tři unikátní pasivní přijímací systémy *Ramona*, vyvinuté týmem pod vedením inženýra Tesaře, odhalily, že útočící síly střílejí v řadě případů na atrapy, nikoli na skutečnou bojovou techniku.

A co československý protichemický prapor? Po zahájení vzdušných úderů na Irák a na irácké cíle v obsazeném Kuvajtu v noci ze 16. na 17. ledna 1991 prováděli naši vojáci prakticky nepřetržitě čtyřiadvacet hodin denně radiační a chemický průzkum. Naše jednotka sice nestřílela a neútočila, ale její příslušníci nosili svou kůži na trh jako první. Jejich úkolem bylo vyčistit případně zamořené území ostatním spojeneckým jednotkám. Měření se provádělo i u spadlých iráckých raket *Scud* s doletem 300 kilometrů, které Iráčané sporadicky odpalovali proti cílům v Saúdské Arábii. Již 17. ledna večer ale hlásil francouzský generál Schmitt, že Irák není schopen podniknout chemický útok, protože polovina iráckého letectva již byla zničena.

Devatenáctého ledna před polednem naměřili naši chemici u Vojenského města krále Chálida nízkou koncentraci yperitu (0,002–03 mg/l) a odpoledne pak u 4. brigády podprahovou hodnotu sarinu. Těsně před půlnocí 23. ledna byly u 4. brigády opět naměřeny slabé koncentrace sarinu. O všech nálezech českoslovenští velitelé okamžitě informovali alianční velení, učinili řádné zápisy. V případě z 19. ledna předal československý styčný důstojník Kumbera průkazníkovou trubičku s nálezem svému americkému protějšku majoru Hamiltonovi. Ve všech zmíněných případech vyhlásilo velení naší jednotky protichemický poplach, příslušníci jednotky pak vždy museli pracovat v „pécháčkách“, tedy oblecích protichemické ochrany jednotlivce. Naše jednotka přirozeně varovala i další vojáky aliance, kteří se pohybovali na severu Saúdské Arábie. Těm ale jejich velení zpravidla nedalo pokyn, aby se chránili plynovými maskami a obleky. Obdobné hodnoty naměřila v kritických dnech, jak se později prokázalo, i egyptská protichemická jednotka. Pokud jde o místa výbuchů či dopadů iráckých raket *Scud*, tam naši vojáci nikdy nezjistili ani nejmenší koncentrace otravných chemických látek. Dramatický nádech měl případ u francouzské jednotky u Hafar al-Batinu, který se odehrál rovněž 19. ledna. Francouzi, kteří již vyhlásili poplach, povolali naše chemiky k ověření případu, kdy na malém prostoru tři na čtyři metry naměřili přítomnost 25–30 mililitrů nervového plynu, somanu

nebo tabunu. Velitel jednotky plukovník Ján Való, který se svým kolegou Peterem Želinským a novinářem Jaroslavem Kmentou zvěčnil anabázi našich veteránů ze Zálivu v knize *Pouštní horečka*, posléze došel k závěru, že mohlo jít o únik látek přímo z chemické zbraně či munice. Nikoli však irácké munice. Autoři spekulují, že tabun mohl uniknout spojencům, a kladou si otázku, proč by ale USA měly mít ve válce chemickou municí. Naznačují, že mohla být rozmístěna na různých místech v Saúdské Arábii a připravena k aktivaci pro tajnou operaci, pokud by bylo třeba změnit strategii vedení války v případě, když by se nedařilo pacifikovat iráckou armádu. Byl by tak zinscenován chemický útok ze strany Iráku, což by uvolnilo ruce politikům, kteří by pak neváhali zvednout ruku pro jakoukoli akci proti Iráku, včetně jeho obsazení.

Možná jde v tomto konkrétním případě s tabunem o poněkud nadsazenou spekulaci. Ovšem hodnoty, které naměřili naši chemici na severu Saúdské Arábie, byly jednoznačné, nezpochybnitelné. Opravdu? Dva a půl roku poté, přesně 7. července 1993 vydalo naše ministerstvo obrany prohlášení, že: „... neexistují žádné záznamy o tom, že by československá protichemická jednotka naměřila v průběhu konfliktu v Perském zálivu přítomnost bojových otravných látek typu yperit a sarin“. Proč se vedení ministerstva uchýlilo k takovému flagrantnímu popření údajů prokazatelně naměřených vlastními chemiky? Anebo o tom skutečně neexistují žádné záznamy?

Bombardování iráckých cílů na území Iráku a Kuvajtu, mezi které patřily i sklady s chemickou municí, trvalo čtyřicet dnů a nocí. Patrně by pokračovalo ještě několik dnů či týdnů, kdyby na bagdádském předměstí Ámiríja nedošlo k hrůznému masakru. Americké letectvo zde 13. února s pomocí dvou laserem naváděných, takzvaných chytrých bomb *GBU-27* (výrobek Raytheon) zničilo civilní protiletadlový úkryt číslo 25. Podle údajů hnutí Greenpeace v krytu uhořelo nebo se zaživa uvařilo ve vodě z prasklých nádrží 408 iráckých žen a dětí. Muži a chlapci ve věku nad patnáct let úkryt opustili, aby poskytli ženám a dětem trochu soukromí. Dodnes jsou na stěnách krytu obrysy nešťastnic, které se v pekelném žáru doslova vypařily. Americké vojenské zdroje kolem tragédie všemožně mlžily. Odvolávaly se na zavádějící informaci „lidského zdroje“, tvrdily, že mělo jít o irácké velitelské stanoviště. Ovšem vzhledem k přítomnosti

na místě zpravodaje CNN Petera Arnetta, který jako jediný zahraniční zpravodaj pokrýval po celých pět týdnů bombardování, a to s mimořádnou objektivitou, dostala pečlivě budovaná legenda o „chirurgické přesnosti“ amerických úderů těžkou trhlinu.

V reakci na masakr v Ámiríji vystoupil 14. února prezident Bush ve vysílání *Voice of America* s výzvou k vojákům a obyvatelstvu Iráku, aby zabránili dalšímu krveprolévání tím, že vezmou věci do svých rukou a přinutí diktátora k odstoupení. Bush se touto výzvou, pronesenou čistě v roli prezidenta USA, nikoli coby hlavy mezinárodní koalice, dostal poněkud za rámec mandátu Rady bezpečnosti OSN. Rezoluce Rady o změně vlády v Bagdádu nic neříkaly. Také rozhlasová stanice *Hlas svobodného Iráku*, která v režii CIA začala od počátku roku vysílat z území Saúdské Arábie na krátkých a středních frekvencích používaných iráckým státním vysíláním, týden nato odvysílala výzvu bývalého člena Rady revolučního vedení Iráku Saláha Omara Al-Alího k povstání. Odstranění „zločinného tyрана“ by podle Al-Alího zabránilo zničení Iráku cizími silami.

Když tedy Iráčané v této etapě proti svému tyranovi nepovstali, pozemní operaci již nebylo možno déle odkládat. Nastal čas pro Schwarzkopfův „levý hák“. Smyslem této obchvatné operace bylo zasadit hlavní úder iráckým silám v Kuvajtu nikoli přímo ze saúdsko-kuvajtské pohraniční linie, ale oklikou, z území jižního Iráku. Tam americké sbory vtrhly ze Saúdské Arábie na západním směru a po překonání minových polí se pak obrátily k východu a zaútočily na obsazený Kuvajt. Operace začala 24. února 1991 časně zrána a byla završena v průběhu sta hodin, kdy už v Kuvajtu nezůstal prakticky žádný živý irácký voják. Postup spojeneckých sil probíhal rychleji, než američtí generálové přepokládali. Tanky s radlicemi a buldozery překonávaly písečné náspy a zátarasý na saúdsko-kuvajtské hranici, podle nezávislých zdrojů bylo při tom osm tisíc iráckých vojáků pohřbeno zaživa. Se zničujícím účinkem Američané proti iráckým pancířům vůbec poprvé použili střely s ochuzeným uranem. Letecké údery zdecimovaly iráckou armádu v Kuvajtu tak, že se nezmohla na nebezpečný odpor. Již 25. února vydal Saddám Husajn s odvoláním na rezoluci 660 příkaz k ústupu iráckých sil z Kuvajtu a spolu s tím i příkaz odpálit zaminované kuvajtské ropné vrty. Měla to být reakce na americké bombardování iráckých těžebních zařízení v jižním Iráku.